

מדינת ישראל
משרד החינוך

ירושלים שלי

חידון הילדים הארצי

חידון ארצי לתלמידי כיתות ה' במערכת החינוך

מפגש עם העיר ירושלים לדורותיה, הלשון העברית, אישים, מבנים וערכים

מקראה שלישית - שלב ארצי

חידון הילדים ירושלים שלי

לתלמידי כיתות ה' במערכת החינוך

מפגש עם העיר ירושלים לדורותיה, הלשון העברית, אישים, מבנים וערכים

שר החינוך
Minister of Education
وزير التربية والتعليم

ירושלים, כ"ד אדר תשע"ב
18/03/2012
סימוכין: 14939036

דבר שר החינוך
במקראה
חידון ירושלים
בסימן הפסוק: "ירושלים – העיר שחברה לה יחדיו"

תלמידות ותלמידים יקרים,

לירושלים בירת ישראל, משמעות ייחודית בחיי העם היהודי ושוורשיו נעוצים בה. במשך כל הדורות התפללו מיליוני יהודים לחזור אליה והכיסופים לציון לא פסקו לעולם. המכנה המשותף לכל יהודי בכל מקום בעולם היה "לשנה הבאה בירושלים".

התקווה והאמונה של העם היהודי בנצחיותה של ירושלים הפכו אותה היום לעיר גדולה ותוססת, קריה נאמנה. ירושלים היא לב לבו של העולם היהודי ומוקד עליה לרגל מכל קצוות תבל.

בין ההחלטות הראשונות שקיבלתי בתפקידי כשר החינוך הייתה ליזום את התכנית "נעלה לירושלים", שמטרתה היא חיזוק הקשר לירושלים בתהליך לימודי ששיאו סיור בירושלים.

מטרת החידון "ירושלים שלי", בירושלים, המיועד לכיתות ה' במערכת החינוך, היא לחזק את הקשר עם ירושלים בירת מדינת ישראל.

לשמחתי הגדולה נרתמו לחידון מאות בתי ספר ובשלב המוקדמים השתתפו אלפי תלמידים.

אתם תלמידים יקרים הלומדים את המקראה השלישית העפלתם לשלב הארצי בחידון ומכבדים את כולנו בידעויותכם על ירושלים.

נזכור את השבועה העתיקה "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני".

בהצלחה לכולכם.

גדעון סער

רח' שבטי ישראל 34 ירושלים מיקוד 91911 • טל' 02-5602330 • פקסמיליה 02-5602246

34 Shvtei Israel St' 91911 Jerusalem. Tel. 02-5602330. Fax 02-5602246

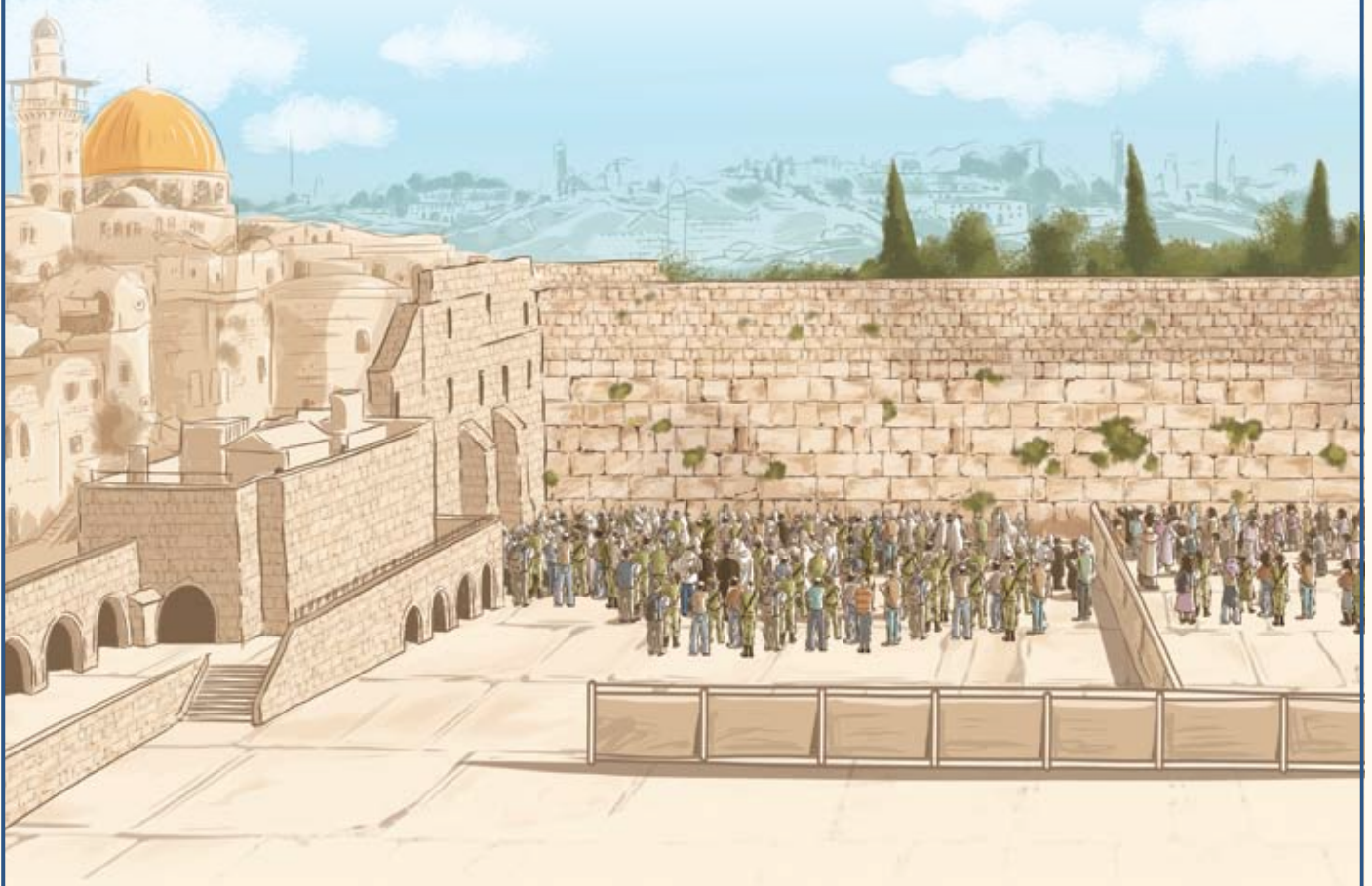
شارع شبطي يسرائيل 34 . اورشليم القدس 91911 . هاتف 02-5602330 فاكس 02-5602246

כתובת אתר ממשל זמין: <http://gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

תוכן עניינים:

פרק א': ירושלים - עיר הבירה של מדינת ישראל.....	6-10
פרק ב': שמות ירושלים.....	11-14
פרק ג': זמן ירושלים.....	15-17
פרק ד': לשון עברית, אישים, מבנים וערכים בירושלים.....	18-22

פרק א':

ירושלים - עיר הבירה של מדינת ישראל

מאז גלה עם-ישראל מארצו, לאחר חרבן בית-המקדש השני, הייתה ירושלים חקוקה בלבנו. על פן טבעי היה להכריז על ירושלים כעל עיר הבירה של המדינה היהודית. זו העיר שהייתה בירת ממלכת דוד המלך, זו העיר שאליה התפלל ונכסף העם היהודי לכל ארך שנות גלותו. תמיד, בימי שמחתו ובימי אבלו, נשא העם על שפתיו את התפלה-השבועה: "אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני" [תהלים קל"ז, ה']; "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים" (מהתפלה).

לעיר בירה כמה מאפיינים עקריים: לירושלים עבר היסטורי משמעותי, ומרכזים בה מוסדות שלטון ומוסדות חנוך ותרבות. נציג חלק מהמבנים המיוחדים השוכנים בירושלים ומהיום חלק חשוב מעיר הבירה, העיר המרכזית במדינת-ישראל.

בנין המוסדות הלאומיים

בנין המוסדות הלאומיים הוקם בידי התנועה הציונית בירושלים בשנות השלושים של המאה ה-20, לפני הקמת מדינת-ישראל. הוא שמש מקום מושבם של מוסדות הנהגת "המדינה שבדרך": ההסתדרות הציונית העולמית, הסוכנות היהודית, הקרן הקיימת לישראל וקרן היסוד. בבנין המוסדות הלאומיים שכנה בעבר גם מפקדת ההגנה. במלחמת העצמאות שמש הבנין יעד לפגוע של מכונית תפח שפצצה בחצר הבנין בידי ערבים. הבנין ממשיך לשמש את משרדי המוסדות הלאומיים, אך תפקידם ומעמדם השתנו עם הקמת המדינה.

קרית בן-גוריון - קרית הממשלה

קרית בן-גוריון משמשת כמשפן הממשלה משנות החמישים של המאה ה-20. קרית הממשלה נקראת על-שם ראש הממשלה הראשון של מדינת-ישראל, דוד בן-גוריון, שהחליט, עם הקמת המדינה, להעביר את מוסדות השלטון מתל-אביב לירושלים. הממשלה מרכבת ממשרדים שפל אחד מהם מפקד על נושא אחר, ותפקידה לדון בבקשות חשובות של המדינה ולהחליט על אפן פתרון. חברי הממשלה נקראים שרים, וכל אחד מהם אחראי על אחד ממשרדי הממשלה. גם לראש הממשלה יש משרד מיוחד, משרד ראש הממשלה.

הכנסת

הכנסת היא הגוף המחוקק ובית הנבחרים של מדינת-ישראל. מכהנים בה 120 חברי כנסת, שתפקידם לחוקק חקים, לדון בבקשות חשובות של המדינה, לאשר את תקציב הממשלה, לפקח על פעולות הממשלה ולבחור את נשיא המדינה. חברי הכנסת מתכנסים במליאה ופועלים במסגרת ועדות שונות כמו ועדת הכספים, ועדת החנוך ועוד. בתחלה שכנה הכנסת בבנין הסוכנות היהודית שברחוב המלך ג'ורג', לאחר מכן שכנה בבית פרומין ובשנת 1966 עברה למשכנה הנוכחי בגבעת רם.

המנורה

סמוך לבנין הכנסת מצג פסל המנורה, שגבהו חמשה מטרים, מעשה ידיו של האמן האנגלי-היהודי בנו אלקן. אלקן נולד בגרמניה ולמד באקדמיה לאמנות במינכן. עם עליית הנאצים לשלטון נמלט לאנגליה. בבסיס המנורה ובכל אחד מקניה תבליטים המתארים ארועים מתולדות עם-ישראל. על שני קנים מופיע הפסוק "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות" [זכריה ד', ו'].

בית-המשפט העליון

בית-המשפט העליון עומד בראש הרשות השופטת, והוא המוסד השפוט הגבוה ביותר של מדינת-ישראל. בית-המשפט העליון משמש גם כבית-המשפט הגבוה לצדק (בג"ץ), כלומר כבית-משפט העוסק בעתירות נגד המדינה ונגד גופים צבוריים. בנין בית-המשפט העליון החדש, בקריית בן-גוריון, נבנה בתחלת שנות התשעים של המאה ה-20.

בנק ישראל

בנק ישראל הוא המוסד הבנקאי העליון במדינת-ישראל, והוא אחראי להנפקת שטרות ומטבעות כסף ומפקח על הבנקים. הבנין הראשי של בנק ישראל נוסד בשנות השבעים של המאה ה-20, והוא שוכן סמוך למשכן הכנסת ולקרית הממשלה.

האוניברסיטה העברית

קמפוס האוניברסיטה בהר הצופים נחנך בתקופת המנדט הבריטי, בשנת תרפ"ה (1925). בתם מלחמת העצמאות נותר הר הצופים בשליטת ישראל, אך לא היו דרכי גישה נוחות אליו, ולכן מחלקות האוניברסיטה מצאו משכנים זמניים במרכז העיר, ובמקביל הוקם קמפוס האוניברסיטה בגבעת רם. עם אחוד ירושלים, לאחר מלחמת ששת הימים בשנת תשכ"ז (1967), חזרה האוניברסיטה לפעל גם בהר הצופים, שזכה לתנופת בנייה גדולה.

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, הידוע גם בשם "הספריה הלאומית", נמצא בקמפוס של האוניברסיטה העברית בגבעת רם, ומכיל למעלה מ-5 מיליון ספרים ועיתונים. פיוס מתכוננים להקים מבנה חדש ומודרני לספריה הלאומית.

בית הנשיא

מִשְׁכַּן נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל, הַמִּשְׁמֶשׁ כְּבֵית הַנְּשִׂאִי, נִמְצָא בְּשִׁכּוֹנַת קוֹמְמִיּוֹת (טֹלְפֵיהַ) בִּירוּשָׁלַיִם. הַנְּשִׂאִי הוּא נִצִּיגָה הָרִשְׁמִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם. יוֹם בְּשָׁנָה, בַּחֹל הַמוֹעֵד סְכוּת, נִפְתָּח בֵּית הַנְּשִׂאִי לַקָּהֶל הָרָחֵב.

יד ושם

אוהל יזכור ביד ושם

יָד וָשֵׁם הוּא מוֹזֶזְאוֹן לְזִכָּר קִרְבָּנוֹת הַשּׁוֹאָה וּבוֹ עֲדוּיּוֹת כְּתוּבוֹת, מִצְלָמוֹת וּמִקְלָטוֹת עַל אֲשֶׁר אֲרַע בְּשּׁוֹאָה. מוֹסֵד יָד וָשֵׁם מְסַמֵּךְ לְהַעֲנִיק אֶת הַתָּאָר "חֹסֵד אֲמוֹת הָעוֹלָם" לְמִי שֶׁאֵינָם יְהוּדִים, וְאֲשֶׁר בָּאֵמֶץ לְבָם הִצִּילוּ יְהוּדִים מִיַּד הַנָּאֲצִים. רַבִּים מֵהַתִּירִים הַמְּבַקְרִים בְּאֶרֶץ וּמֵהָאוֹרְחִים הָרִשְׁמִיִּים שֶׁל מְדִינַת-יִשְׂרָאֵל פּוֹקְדִים אוֹתוֹ, כְּדִי לְהִזְכֵּר בְּקוֹרוֹת הָעָם הַיְּהוּדִי לַפְּנֵי שְׁבָעִים שָׁנָה. בַּמָּקוֹם מְבִנָּה זָכָרוֹן לַקְהָלוֹת יְהוּדִיּוֹת שֶׁנִּשְׁמְדוּ, אֶהֱל יִזְכָּר, יָד לְיֶלֶד - אֶתֶר הַנִּצָּחָה לְמִילִיוֹן וַחֲצִי יְלָדִים שֶׁנִּסְפּוּ בְּשּׁוֹאָה - וְכֵן פְּסָלִים וְאַנְדֶּרְטָאוֹת בְּחֹצֵר הַפֶּתוּחָה.

הר הרצל

הַר הָרֶצֶל הוּא רֶכֶס בְּמַעֲרֵב הָעִיר, הַקְרוֹי עַל-שֵׁם חוּזָה הַמְּדִינָה, בְּנִימִין זָאֵב הָרֶצֶל תר"כ-תרס"ד (1860-1904). בְּרֹאשׁ הָהָר, בְּחֻלְקַת "גְּדוּלֵי הָאֶמָּה" נִמְצָאִים קְבָרוֹ שֶׁל הָרֶצֶל וְקְבָרֵי מְנִהֲגֵי יִשְׂרָאֵל. בַּמָּקוֹם גַּם בֵּית-קְבָרוֹת צָבָאִי גְדוֹל לַחַיִּלִּים שֶׁנִּפְּלוּ בְּמַהְלָךְ שְׁרוּתָם. הָאֶזְזוֹר, הַכּוֹלֵל אֶת מוֹזֶזְאוֹן יָד וָשֵׁם, אֶת קְבֹר הָרֶצֶל וְאֶת קְבָרֵי הַחַיִּלִּים, הִפֹּךְ עִם הַשָּׁנִים לְאֶתֶר הַנִּצָּחָה מִמְּלַכְתִּי לְתִקּוּמָתָהּ עִם-יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצוֹ, וּבִרְחֻבַת הַר הָרֶצֶל נַעֲרָה בְּכָל שָׁנָה טֶקֶס פְּתִיחַת אֲרוֹעֵי יוֹם הָעֶצְמָאוֹת.

מוזיאון ישראל

מוֹזֶזְאוֹן יִשְׂרָאֵל נִמְצָא בְּגִבְעַת רֶם. זֶהוּ הַמוֹזֶזְאוֹן הַגָּדוֹל וְהַחֲשׁוֹב בְּיִשְׂרָאֵל, וּמִצּוּיִים בּוֹ אֲסָפִים בְּתַחֲנוּמִים רַבִּים: אֲמָנוּת, אֲרִכְאוֹלוֹגִיָּה, יוֹדָאִיקָה וְעוֹד. בְּתַחֲנוּמֵי הַמוֹזֶזְאוֹן נִמְצָא הֵיכַל הַסֵּפֶר, שְׁבוּ מִצָּגוֹת תְּגִלּוֹת אֲרִכְאוֹלוֹגִיּוֹת יוֹצְאוֹת דָּפֵן כְּמוֹ מְגִלוֹת מִדְּבַר יְהוּדָה וְכְתָבֵי-יָד עֲתִיקִים וּנְדִירִים שֶׁל הַתֵּנ"ךְ. סְמוּךְ לְהֵיכַל הַסֵּפֶר מִצָּג דָּגָם גְּדוֹל שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם בִּימֵי בֵּית-שֵׁנִי. הַמוֹזֶזְאוֹן כּוֹלֵל אֲגָף נֶעֶר שֶׁמִּצָּג תַּעֲרוּכוֹת וְעוֹרֵף פְּעִילִיּוֹת מִיַּחְדוֹת לִילָדִים וּלְנַעַר. בְּתַחֲנוּמֵי הַמוֹזֶזְאוֹן גַּם גֵּן פְּסָלִים מְרִשִּׁים.

מוזיאון ארצות המקרא

מוֹזֶזְאוֹן אֲרָצוֹת הַמִּקְרָא שׁוֹכֵן סְמוּךְ לְמוֹזֶזְאוֹן יִשְׂרָאֵל וּמִצָּג מִמְצָאִים אֲרִכְאוֹלוֹגִיִּים מְאֹרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּתִקּוּפַת הַתֵּנ"ךְ וּמֵאַרְצוֹת הַמִּזְרָח הַקְּדוּם הַסְּמוּכוֹת. מִתְּקִימוֹת בּוֹ פְּעִילוּיּוֹת לְמַבְגָּרִים וְלִילָדִים בְּתַחֲנוּם הָאֲרִכְאוֹלוֹגִיָּה הַמִּקְרָאִית.

מוזיאון מגדל דוד

הַמוֹזֶזְאוֹן לְתוֹלְדוֹת הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם שׁוֹכֵן בְּמִבְנֵה הַמִּצּוּדָה הַמְּרֻכָּזִית שֶׁל הָעִיר, סְמוּךְ לְשַׁעַר יָפוֹ, שֶׁעַר

הכניסה ההיסטורית לעיר. במתחם המצודה קבצו עדויות ארכאולוגיות להיסטוריה הארצה והעשירה של ירושלים: שרידים מימי הבית הראשון, קטע מחומת העיר ירושלים בימי החשמונאים, שרידים מתקופת הורדוס, בצורים מימי השלטון המסלמי ועוד. על-אף שהשם רומז לתקופת המלוכה, אין למקום קשר היסטורי עם דוד המלך.

מוזאון רוקפלר

מוזאון רוקפלר הוא מוזאון ארכאולוגי בירושלים המזרחית. מצגים בו ממצאים ארכאולוגיים והיסטוריים רבים וחשובים מירושלים ומאריך-ישראל כלה. בעבר שמש כמוזאון הרשמי של המנדט הבריטי. אחרי מלחמת ששת הימים, כששחרר משליטת ירדן, הפך מוזאון רוקפלר לשלוחה של מוזאון ישראל.

רשות השדור

שירותי הרדיו והטלוויזיה הממלכתיים פועלים מטעם רשות השדור (הערוץ הראשון). ראשיתם ב"קול ירושלים", שרות השדור הארץ-ישראלי, שהחל לשדר בשנת תרצ"ו (1936) תחת ממשלת המנדט הבריטי, ועם קום המדינה הפך ל"קול ישראל". הבנן ברחוב הלני המלכה בירושלים, שבו נפתחו שדורי הרדיו "קול ירושלים", משמש עד היום את רשות השדור. בשנת תשכ"ח (1968) החלה הרשות לשדר גם שדורי טלוויזיה. אולפני הטלוויזיה נמצאים בשכונת רוממה.

בצלאל

בצלאל היא אקדמיה לאמנות ועצוב השוכנת במתחם האוניברסיטה העברית בהר הצופים. בצלאל נוסדה בתרס"ו (1906) בידי בוריס ש"ץ, והפכה לאחד המוסדות החשובים בתרבות הלאומית בישראל, ולמוסד בעל שם עולמי באמנות רב-תחומית. האקדמיה קרויה על-שם בצלאל בן-אורי - בונה המשפן וכליו והאמן הראשון הנזכר בתנ"ך.

בית-הדין הרבני העליון

בתי-הדין הרבניים הם חלק ממערכת המשפט בישראל. בחקי מדינת-ישראל נתנה לבתי-הדין הרבניים סמכות שפוט בלעדית בנושאי הנשואין והגרושין של בני הדת היהודית, וכן בנושא גיור. השופטים בבתי-דין רבניים נקראים דיינים, והם פוסקים על-פי ההלכה היהודית והמשפט העברי. בית-הדין הרבני הגדול לערעורים נמצא בירושלים, ובנשיאותו יושב אחד משני הרבנים הראשיים לישראל, המכהן למעשה כאחראי על כל מערכת השפוט הרבנית בישראל.

בניי האמה

מתחם בניי האמה הנו מרכז הקונגרסים הבין-לאומי של ירושלים. המבנה נחנך בשנת תשט"ז (1956) בכנס של הקונגרס הציוני ה-24, שנערך בבנן על-אף שבזמנו טרם השלמה בניתו. הבניה הסתיימה בשנת תשכ"ג

(1963), ומאז ועד היום מארח המקום קונגרסים, כנסים, ירידים ומופעים.

עיריית ירושלים

עיריית ירושלים מתפרשת על פני כ-13 מבנים סביב לכפר המרכזי, כפר ספרא, כולל בנין העירייה הישן, שנבנה בשנות השלושים, בתקופת המנדט הבריטי. מרבית הבנינים נוסדו לפני כמאה שנה, ועם התרחבות מערכת השירותים העירוניים, שקמו, שמרו והתאמו לצרכי משרדי העירייה השונים, ואליהם צרפו שני בנינים חדשים ומודרניים.

בבנין הראשי נמצאים לשכתו של ראש העיר ואולם המועצה, שבו מתכנסים 31 חברי המועצה שבחרו כלל תושבי העיר.

לפני קום המדינה כהנו בתפקיד ראש העיר בעקר ערבים תושבי העיר.

מאז קום המדינה כהנו בירושלים תשעה ראשי עיר: דניאל אוסטר היה ראש העיר היהודי הראשון, ואחריו שלמה זלמן שרגאי, יצחק קריב, גרשון אגרון, מרדכי איש שלום, טדי קולק (שכהן בתפקיד 27 שנים), אהוד אולמרט, אורי לופוליאנסקי וניר ברקת, ראש העיר הנוכחי.

פרק ב': שמות ירושלים

לירושלים שמות וכנויים רבים, הכוללים לעתים דמויים המתארים את מעמד העיר או את הרגשות העזים שהיא מעוררת. נציין כמה מהם:
"שבעים שמות קרא לירושלים: ירושלים, שלום, יראה, יבוס, גלעד, לבנון, ציון, מרום, ים, כסא ה', עיר דוד, יפה נוף, הר ציון, ירפתי צפון, קרית מלך רב, משוש כל הארץ, בעולה, חפצי-בה, אבן מעמסה, אפרתה, שדה יער, מנוחה, אריאל... כלה, אשת נעורים, רבתי עם... עיר שחברה לה..." [מתוך מדרש על שיר השירים].

רשימת שמות ירושלים עוד ארפה. נזכיר כמה מן השמות:

השם **"ירושלים"** לא נזכר בתורה אבל מופיע בנביאים ובכתובים כ-650 פעמים. על-פי האגדה, המקור לשם זה באברהם אבינו שקרא לעיר **"יראה"**: "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' **יראה**..." [בראשית כ"ב, י"ד], ואלו שם, בנו של נח, קרא לעיר **"שלם"**. המלים **"יראה"** ו**"שלם"** מצטרפות יחד לשם **"יראו-שלם"**, כלומר ירושלים.

בתנ"ך מכנה ירושלים בשמות שונים, כל שם מבטא קשר אחר אל העיר:

עיר הקדש: "לבשי בגדי תפארתך **ירושלם עיר הקדש** כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא" [ישעיהו נ"ב, א']. גם במגלות מדבר יהודה, שנמצאו בקומראן שליד ים המלח, מכנה ירושלים בשם זה.

ציון: השם **"ציון"** נזכר במקרא כ-150 פעם, ומכון בדרך כלל להר המוריה, שעליו נבנה המקדש.

יבוס: שמה הקדום של ירושלים, על שם היבוסים, שהיו מן העמים שישבו בה.

עיר דוד: בשנת 1000 לפני הספירה כבש דוד המלך את עיר יבוס וקרא לה על שמו - עיר דוד. הפנוי נזכר פעמים רבות במקרא.

העיר: פעמים רבות מכנה ירושלים במקורות **"העיר"**, כנוי המעיד על חשיבותה ומרכזיותה.

שלם: בספר בראשית מופיע מלכי-צדק מלך שלם, שכרת ברית עם אברהם אבינו.

קרית מלך רב: "הר ציון ירפתי צפון **קרית מלך רב**" [תהלים מ"ח, ג'] - ירושלים היא עירו של מלך מלכי המלכים, הקב"ה.

אריאל: ישעיהו הנביא כנה את ירושלים בשם זה - "הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד" [ישעיהו כ"ט, א'].

עיר האלקים: שם זה נזכר בתהלים ובישעיה ככנוי לירושלים - "נִכְבְּדוֹת מְדַבֵּר בָּךְ עִיר הָאֱלֹקִים סֵלָה" [תהלים פ"ז, ג].

עיר הצדק, קריה נאמנה: הנביא ישעיהו כנה את ירושלים בשמות אלה, ללמד על מעמדם המיוחד של העיר ושל תושביה.

כסא ה': "בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה'" [ירמיהו ג', י"ז].

עיר האמת: השם מופיע בדברי הנביא זכריה, ומלמד על מעמדה של העיר - "ושכנתי בתוך ירושלם ונקראה ירושלם עיר האמת" [זכריה ח', ג].

חפצי-בה: הכנוי מופיע בדברי ישעיהו - "כי לך יקרא חפצי בה" [ישעיהו ס"ב, ד]; והאגדה מסבירה: ה' חפץ (רוצה) בירושלים מכל הערים.

ירושלים היא סמל לשלמות ולאחוד העם היהודי בלב ארץ הקודש. פסוקים ויצרופי לשון רבים הקשורים בירושלים מבטאים את הכמיהה והפסופים לטהר וליפי שמסמלת העיר. אלה הפכו במהלך הדורות לחלק מן המסורת היהודית, והם נאמרים בחגים, בשמחות ובאירועים שונים.

• "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" (מתוך התפלה)

בכל שמחה, חגיגה או מארע יהודי חשוב, נהוג להזכיר את ירושלים. כך איננו שוכחים ששמחתנו אינה שלמה, ומבקשים מהקב"ה: בשנה הבאה, כשנחגג שוב, אנא עשה שיהיה זה בירושלים הבנויה, עם בית-המקדש, וכך תהיה השמחה שלמה באמת.

• "ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדו" [תהלים קכ"ב, ג]

ירושלים מסמלת חבור; חבור בין עם-ישראל לבין עצמו, כי ירושלים לא חלקה לשבטים שונים כמו שאר חלקי ארץ-ישראל. ירושלים מסמלת גם חבור בין שמים וארץ, בין העולם המעשי שלנו לעולמות רוחניים.

• "ולירושלים עירך ברחמים תשוב" (מתוך התפלה)

התקנה הגדולה ביותר של עם-ישראל היא שהקב"ה יחזר לירושלים, יחזר לשכן בבית-המקדש ובתוכנו. לכן אנו מבקשים מה' שישב לירושלים, לבנות את בית-המקדש ולהוכיח לכל העמים שירושלים היא "עירו" - של הקב"ה ושל עם-ישראל.

• "אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני" [תהלים קל"ז, ה]

במשך שנים רבות חלמו היהודים בגלות על ירושלים ונכספו להגיע אליה. אפלו דוד המלך היה

צָרִיךְ לְהִתְאַמֵּץ כְּדֵי לְזַכּוֹת לְהִגִּיעַ אֵלֶיהָ, וְאָמַר בְּתַפְלָתוֹ - אֲזַכֵּר אֶת יְרוּשָׁלַיִם תָּמִיד, גַּם אִם לֹא אֶגּוֹר בָּהּ. וְאִם, חֲלִילָהּ, אֲשַׁכַּח אוֹתָהּ, יִהְיֶה זֶה כְּאִלּוּ שְׂכַחְתִּי אֶת יָד יְמִינִי!

• **"וַיִּבְנֶה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ" (מִתּוֹךְ הַתַּפְלָה)**
אָנוּ מְבַקְשִׁים מִה' שְׂיִבְנֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ. גַּם הַנְּבִיאִים הַבְּטִיחוּ זֹאת בְּדִבְרֵיהֶם, וּמִכֵּיּוֹן שֶׁחָלַף מָאֵז זְמַן כֹּה רַב, אָנוּ מְבַקְשִׁים מִהֶקֶב"ה שְׂיִבְנֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּמַהֲרָה, עוֹד בְּיָמֵינוּ אָנוּ!

• **"...כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלַם" [מִיְכָה ד', ב']**
יְרוּשָׁלַיִם הִיא מְקוֹר הַתּוֹרָה וּדְבַר ה' בְּעוֹלָם, הִיא הַמְּקוֹר הָרוּחָנִי שֶׁל הָעוֹלָם וּמִמֶּילָא הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא רוּחָנִית, מְגִיעָה מִירוּשָׁלַיִם וּמִתְחִילָה בָּהּ. בִּירוּשָׁלַיִם יֵשֵׁב גַּם הַסֵּנֶהֶדְרִין, לְמַדָּה וְדִרְשָׁה אֶת הַתּוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב וְהַפִּיזָה אֶת דְּבַר ה' לְעוֹלָם כָּלּוֹ.

• **"עֲשֵׂרָה קָבִים יָפִי יָרְדוּ לְעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאַחַד כָּל הָעוֹלָם כָּלּוֹ"**
[תַּלְמוּד בַּבְּלִי, מַסֶּכֶת קְדוּשִׁין, דָּף מ"ט, ע"ב]

יָפִי הוּא תְּכוּנַת פְּנִימִית, הַמְּקַרֵּינָה טֵהַר כָּלְפִי חוּץ. לִירוּשָׁלַיִם יֵשׁ יָפִי פְּנִימִי גָדוֹל, הַמְּקַרֵּין עַל חִיצוֹנִיּוּתָהּ, עַל הַמְּרָאָה שְׁלֵהּ; הֶרְחוּבוֹת, הַבְּתִים, הַחֲצֵרוֹת, נְעִימִים לְעֵין בְּגִלְל אוֹתָהּ קִדְשָׁה פְּנִימִית.

• **"ירוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב וְשֶׁל נְחֹשֶׁת וְשֶׁל אֹר" (מִתּוֹךְ "ירוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב" מֵאֵת נְעָמִי שְׁמֶר)**
מְקוּמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, בְּקֶצֶה מִדְּבַר יְהוּדָה, צוֹבֵעַ אוֹתָהּ בְּצִבְעִים "חֲמִים" - צָהָב, נְחֹשֶׁת וְזָהָב. בְּתַקוּפָה שְׁבָה הָיְתָה הָעִיר הָעֲתִיקָה תַּחַת שְׁלֹטוֹן יִרְדָּן, תֹּאֲרָה נְעָמִי שְׁמֶר בְּגַעְגּוּעִים אֶת הַצִּבְעִים הָלָלוּ, הַשּׁוֹלְטִים בָּעִיר, וְאֶת יָפִיָּהּ הַקּוֹרֵן.

• **"ירוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ וְה' סָבִיב לַעֲמוֹ..." [תְּהִלִּים קכ"ה, ב']**
דָּוִד הַמֶּלֶךְ לָמַד אוֹתָנוּ שֶׁכָּשֶׁם שִׁירוּשָׁלַיִם מְקַפֶּת הָרִים מִכָּל צַדְדֶיהָ, כֵּן הֶקֶב"ה שׁוֹכֵן מִסָּבִיב לַעֲמוֹ יִשְׂרָאֵל תָּמִיד. לֹא תָמִיד אָנוּ רוֹאִים אֶת הַטִּבְעֶת הָאֱלֹקִית סָבִיבָנוּ, אֲבָל הַקִּדְשָׁה הָאֱלֹקִית מְקִיפָה אוֹתָנוּ, כְּשֶׁם שֶׁהָרִי שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם מְקִיפִים אוֹתָהּ.

• **"עַל חוֹמַתֵּי יְרוּשָׁלַם הִפְקַדְתִּי שְׁמֵרִים..." [יְשַׁעְיָהוּ ס"ב, ו']**
כְּמוֹ כָּל מְקוֹם עֲלִיּוֹן וְקְדוּשָׁה, גַּם עַל יְרוּשָׁלַיִם צָרִיךְ לִשְׁמֹר. בְּיָמִים שֶׁל שְׂקִיעָה הַתְּנַבֵּא יִשַׁעְיָהוּ שֶׁעוֹד יִקְיֹפוּ שׁוֹמְרִים יְהוּדִים אֶת יְרוּשָׁלַיִם; עוֹד נִפְקִיד שׁוֹמְרִים עַל יְרוּשָׁלַיִם, נִשְׁמֹר עַל רוּחָהּ, עַל בִּתְיָהּ וְעַל בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ.

• **"שִׁישׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַם גִּילּוֹ בָּהּ כָּל אֲהַבְיָהּ" [עַל סֶמֶךְ יִשַׁעְיָהוּ ס"ו, י']**
הַגַּעְגּוּעִים לִירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה וְהַגְּלוּת הָאֲרָפָה הָיוּ מְקוֹר לְעֶצֶב וְכִסּוּפִים. הַנְּבִיא הַבְּטִיחַ לַעֲמוֹ שֶׁעוֹד נָכוֹנוּ לוֹ יָמֵי שְׂמֻחָה: כָּל אוֹהֲבֵי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֲצִטְעֵרוּ בְּצַעֲרָהּ וּבָכוּ עָלֶיהָ וְעַל חֲרָבָהּ, עוֹד יִשְׂמְחוּ שְׂמֻחָה גְּדוֹלָה

בבנין העיר.

שער יפו

• "עוד ישמע... בערי יהודה ובחצות ירושלים..." [ירמיהו ל"ג, י]
ירמיהו היה נביא החרבן הגדול של ירושלים, וחלק גדול מנבואותיו
עסקו בחרבנה והזהירו את העם מפני תוצאות חטאיו. בכמה פרקים
הזכיר לנו הנביא שחרבן זה לא ימשך לנצח - עוד ישמענו בהרי יהודה
ובירושלים קולות של שמחה גדולה.

• "למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט..." [ישעיהו ס"ב, א]
יש דברים שעליהם אפשר "לעבר בשתיקה" - למחל, לסלח, לשתק... אולם בנין ירושלים הוא כה
חשוב, כה מהותי עבור עם-ישראל, שלמענה לא ישתק. נהיה מוכנים להרעיש את העולם, עד
שירושלים תבנה מחדש.

• "עמדות היו רגלינו בשערין ירושלים..." [תהלים קכ"ב, ב]
העליה לרגל היא אחת המצוות החשובות בתורה. אולם לא רק לבית-המקדש יש חשיבות גדולה,
גם לירושלים עצמה. הפסוק מתאר את התחושות העמוקות של עולי הרגל כשכף רגלם דרכה
בשערי ירושלים; כבר בפתח העיר מרגישים קדשיתה.

• עשרה קבין של נוי בעולם תשעה בירושלים ואחד בכל העולם [אבות דרבי נתן, נסח ב', מ"ח]
ירושלים מקבצת בתוכה את העולם כולו, את רוחו. ירושלים קבלה את יפיו של העולם כולו... תשע
מתוך עשר מנות של יפי.

שער הפרחים

חלק מחגי ישראל נקשרים לירושלים, למקדש ולעליה לרגל אל העיר (הצרוף "עליה לרגל" מציין את גבה העיר ביחס למקומות אחרים בארץ). נציין את החגים והקשרם לירושלים:

חג הסוכות

חג הסוכות הוא אחד משלושת הרגלים, שבהם עלו ישראל לבית-המקדש בירושלים. חוגגים את החג במשך שבועה ימים, שבהם יושבים בסוכה ונוטלים ארבעה מינים. גם היום רבים נוהגים לעלות לרגל ולסיר בירושלים בימי חל המועד סוכות. בחל המועד סוכות נערכים שני אירועים המזכירים את העליה לרגל:

"מעמד הקהל" - מתקיים בחל המועד סוכות במוצאי שנת השמיטה, אחת לשבע שנים. בעבר היה המלך קורא בפני העם מתוך ספר דברים; כיום קורא נשיא המדינה בפני הנוכחים במעמד.

"ברכת כהנים" - טקס מרכזי הנערך ברחבת הכתל. בחל המועד סוכות ובחל המועד פסח מתכנסים רבבות למעמד שבו הכהנים, שבתקופת המקדש שמשו כמנהיגים הרוחניים של העם, מברכים את הקהל הפוקד את הכתל: "יברכה ה' וישמרה, יאר ה' פניו אליה ויחנה, ישא ה' פניו אליה וישם לה שלום" [במדבר ו', כ"ד-כ"ו].

חג החנוכה - לפרסום הנס של נצחון המכבים

ימי החנוכה הם שמונה ימי חג שקבעו חכמי ישראל בזמן בית-המקדש השני. החג מציין את טהור בית-המקדש וחנוכת המזבח, אחרי שנכנסו היינים למקדש וטמאו אותו. לאחר טהור המקדש, אפשר היה לשוב ולהדליק בו את המנורה. לפרסום נס פך השמן שהספיק להדלקת המנורה במקדש במשך שמונה ימים, עד שהגיע שמן טהור, נוהגים להדליק גרות במשך שמונת ימי החג.

צום עשרה בטבת - תחילת המצור על ירושלים

י' בטבת הוא יום צום ותענית, לציון היום שבו פתח נבוכדנצר, מלך בבל, במצור על ירושלים. כשנתים וחצי נמשך המצור, ובסופו של דבר נחרב בית-המקדש. היה זה בית-המקדש הראשון, והספור מזכר בתנ"ך, בספר מלכים ב'.

שושן פורים בירושלים - ט"ו באדר

בחג הפורים מצינים את מעשה הצלת היהודים בימי המלך אחשורוש: המן הרשע רצה להרג ולהשמיד את כל היהודים, אך אסתר המלכה ומרדכי היהודי הצליחו לבטל את מזמתו - והיהודים ניצלו.

הַנֶּסֶם נִמְשָׁךְ כַּמָּה יָמִים, וְחַז"ל הִבְחִינוּ בֵּין צִיּוֹן הַנֶּסֶם בְּעָרִים הַמְקֻדָּשׁתׁ חוֹמָה, לְבֵין צִיּוֹנוֹ בְּעָרִים שְׂאִינָן מְקֻדָּשׁתׁ חוֹמָה. אֶת חַג הַפּוּרִים חוֹגְגִים בְּכָל הָאָרֶץ בְּיוֹם י"ד בְּאֶדָר וְאֵלּוּ בִירוּשָׁלַיִם, הַמְקֻדָּשׁתׁ חוֹמָה, יוֹם לְאַחַר מָכֵן, בִּט"ו בְּאֶדָר, וְצִיּוֹן הַחֵג אֵף זָכָה לְשֵׁם נִפְרָד: "שׁוֹשַׁן פּוּרִים".

חג הפסח

חַג הַפֶּסַח הוּא אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁת הָרָגָלִים, שֶׁבָּהֶם עָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵית-הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם. חוֹגְגִים אֶת הַחֵג בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁבָּהֶם אוֹכְלִים מַצּוֹת, לְזָכַר יְצִיאַת מִצְרַיִם. בְּעֶרְבׁ חַג הַפֶּסַח הִקְרִיבוּ בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ אֶת קֶרְבֵּן הַפֶּסַח (שֶׁאָכְלוּ בַלֵּיל הַסֵּדֶר) וְאֶת קֶרְבֵּן הָעֹמֶר מִהִתְבּוּאָה הַחֲדָשָׁה. גַּם בְּיָמֵינוּ נוֹהֲגִים רַבִּים לְנַצֵּל אֶת יָמֵי חַל הַמוּעֵד וְלַעֲלוֹת לָרָגֶל לִירוּשָׁלַיִם, לְבַקֵּר בְּאַתְרֵים הִיסְטוֹרִיִּים וּבְאַתְרֵי תִירוֹת. בְּחַל הַמוּעֵד פֶּסַח מְשֻׁמְרִים אֶת מַעֲמַד "בְּרַכַּת הַכֹּהֲנִים", שֶׁבוֹ מְבָרְכִים הַכֹּהֲנִים אֶת רַבְבוֹת הַמִּתְפַּלְלִים בְּרַחֲבַת הַכְּתָל הַמַּעֲרָבִי.

יום השואה

יוֹם זִכְרוֹן מִמְלַכְתִּי שֶׁבוֹ מִתְיַחַד עִם-יִשְׂרָאֵל עִם שִׁשֶּׁת הַמִּילִיוֹנִים שְׁנוֹסְפוֹ בְּזִמְנׁ הַשּׁוּאָה בְּאִירוּפָּה. אַרְוֵעִי יוֹם הַשּׁוּאָה, הַחֵל בִּכ"ז בְּנִיסָן, נִפְתָּחִים בְּטֶקֶס מִמְלַכְתִּי בִ"ד וְשֵׁם", אֶתֶר הַזִּכְרוֹן לַשּׁוּאָה וְלִגְבוּרָה.

יום העצמאות

יוֹם חַג לְצִיּוֹן הַקִּמַּת מְדִינַת-יִשְׂרָאֵל, חֵל ב־ה' בְּאֵיר, מוּעֵד הַהִכָּרְזָה הַהִיסְטוֹרִי עַל הַקִּמַּת הַמְדִּינָה בְּתש"ח. חֲגִיגוֹת יוֹם הָעַצְמָאוֹת נִפְתָּחוֹת בְּטֶקֶס מִמְלַכְתִּי בְּהַר הָרָצֵל בִּירוּשָׁלַיִם.

יום ירושלים

יוֹם חַג לְצִיּוֹן אֶחָד הָעִיר בְּמִלְחָמַת שִׁשֶּׁת הַיָּמִים. מִמְשַׁלַּת יִשְׂרָאֵל קִבְּעָה אֶת כ"ח בְּאֵיר תשכ"ז (1967), הַיּוֹם שֶׁבוֹ שִׁחְרוּרוֹ חֲזָל אֶת הָעִיר הָעֲתִיקָה מִשְׁלֹטוֹן יַרְדֵּן, כְּיוֹם יְרוּשָׁלַיִם, וְבוֹ מִתְקִימִים טְקִסִּים, תְּפִלוֹת וְאַרְוֵעִים מִמְלַכְתִּי.

חג השבועות - חג הבכורים

חַג הַשְּׁבוּעוֹת הוּא אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁת רָגָלִים שֶׁבָּהֶם עָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵית-הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם. שְׁמוֹ שֶׁל הַחֵג נִתֵּן לוֹ בְּשֵׁל שִׁבְעַת הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁבֵּין מוֹצָאֵי הַחֵג הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח לְבֵין חַג הַשְּׁבוּעוֹת, הֵלֵא הֵם יָמֵי סְפִירַת הָעֹמֶר. בְּעֶבֶר הִבִּיאוּ לְבֵית-הַמִּקְדָּשׁ בְּחַג זֶה בְּפוּרִים - הַפְּרוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּקְטְפוּ מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וּמִכָּאֵן שְׁמוֹ הַנוֹסֵף שֶׁל

החג: "חג הבכורים". כיום נוהגים החקלאים בארץ לקיים טקסי חג שבהם מציגים את הבכורים בפני צבוא החוגגים. החג חל ביום ו' בסיון, היום שבו נתנה התורה, ולכן נקרא גם "חג מתן תורה".

צום י"ז בתמוז, לציון הבקעת חומות ירושלים

י"ז בתמוז הוא יום צום ותענית לציון פריצת חומות ירושלים בידי נבוכדנצר מלך בבל, לאחר מצור ממשך על העיר, בימי בית-המקדש הראשון. המקדש חרב, ותושבי העיר הגלו לבבל, כפי שמספר בתנ"ך, בספר מלכים ב'.

צום ט' באב - ציון חרבן שני בתי-המקדש

ט' באב הוא יום צום ותענית, לציון חרבן בית-המקדש הראשון והשני. ביום זה שרפו חיליו של נבוכדנצר, מלך בבל, את בית-המקדש הראשון, והחריבו את העיר ירושלים והגלו חלק מיושביה לבבל. כ-600 שנה לאחר מכן החרב טיטוס הרומאי, באותו מועד, את בית-המקדש השני. בתשעה באב נהוג לשאת קינות על הצרות הרבות שפקדו את עם-ישראל במהלך הדורות. מתחילים בקריאת מגלת איכה, שהיא אסף קינות על חרבן בית ראשון, וממשיכים בקינות על חרבן בית שני ועל ארועים נוספים בתולדות העם היהודי, כגון חטא המרגלים בתקופת המקרא, כשולן מרד בר כוכבא, גרוש יהודי ספרד ועוד.

פרק ד': לשון עברית, אישים, מבנים וערכים בירושלים

עד שלהי המאה ה-19 לא הייתה העברית בשימוש יום-יומי. עם חזרת העם לארצו הוקמו גופים שונים שמטרתם להרחיב את השימוש בעברית.

1. ועד הלשון העברית

ועד הלשון הפך בהמשך לאקדמיה ללשון (ראו סעיף 2)

ועד הלשון העברית הוא ארגון שיסד אליעזר בן-יהודה. הועד לנה את תחית הלשון העברית בארץ-ישראל, ולימים הפך לאקדמיה ללשון העברית. בשנת תר"ן (1890) החליטה אגדת "שפה ברורה" של בן-יהודה להקים "ועד ספרות" כדי להרחיב את השימוש בעברית כשפת דבור ולהציע מלים חדשות בעברית. מיד אחר-כך שנו את שם האגדה ל"ועד הלשון". בן-יהודה נבחר לכהן כנשיא הועד, אשר פעל במשך כשנה והתפרק. בשנת תרס"ד (1904) חדשו המורים העבריים את פעילות הועד, כשנצבו בפני קשיים גדולים בשימוש בשפה העברית לצורך הוראה. אלה תפקידי הועד כפי שהגדרו בזמנו: "א. להכשיר את הלשון העברית לשימוש בתור לשון מדברת בכל ענייני החיים, בבית, בבתי הספר, בחיים הצבוריים, במסחר ובקנין, בחרשת ובאמנות, בחכמות ובמדעים. ב. לשמר על תכונתה המזרחית של הלשון וצורתה המיוחדת העקרת במבטא האותיות, בבנין המלים ובסגנון, כדי שתוכל לבטא את המחשבה האנושית בזמננו בכל מלוואה".

2. האקדמיה ללשון העברית

האקדמיה ללשון העברית היא "המוסד העליון למדע הלשון העברית" על-פי חק המוסד העליון ללשון העברית, תשי"ג (1953). האקדמיה היא ממשיכת דרכו של ועד הלשון העברית, והיא פועלת לחקר את העברית לתקופותיה ולכונן את התפתחותה. האקדמיה שוכנה בבית המעלות שבצמח הרחובות המעלות, שמואל הנגיד והמלך ג'ורג'. בשנת תש"ט (1959) עברה האקדמיה לבנין חדש בקרית האוניברסיטה העברית שבגבעת רם. משנת 1993 מכהן הפרופסור משה בר-אשר כנשיא האקדמיה.

בין חידושי האקדמיה שנקלטו במדה זו או אחרת: קלטת ("קסטה"), עצומים ("סנקציות"), שדלה ("לובי"), מדגש ("מרקר"), מונית ("טקסי"), מרשם רופא ("רצפט"), סוללה ("בטריה") ופעלולים ("אפקטים"). הצעות רבות אחרות, כגון "אמונית" (טרנינג), "גלגשת" (סקייטבורד), "הסעדה"

(קִיטְרִינג) ו"מְרֻשֶּׁת" (אִינְטֶרְנֶט), לֹא נִקְלְטוּ וְהֻצְבּוּר מִשְׁתַּמֵּשׁ כְּמַעֲט בְּלִיעָדִית בְּמִנְחָה הַלּוֹעֵזִי.
הָאֻקְדָּמִיָּה הִיא מְמַשִּׁיכֶת דֶּרֶכּוֹ שֶׁל וְעַד הַלְשׁוֹן הָעִבְרִית, וְהִיא פּוֹעֵלֶת לְכּוֹן אֶת הַתַּפְתָּחוֹת הַשְּׂפָה
הָעִבְרִית, כְּפִי שֶׁמִּלְמָדוֹת הַמַּטְרוֹת הַמְּכַרְטוֹת בְּתַקְנוֹנָה:
1. לַחֲקֹר אֶת אוֹצֵר הַלְשׁוֹן הָעִבְרִית לְכָל תְּקוּפוֹתֶיהָ וְשִׁכְבוּתֶיהָ;
2. לַחֲקֹר אֶת מִבְּנֵה הַלְשׁוֹן הָעִבְרִית, תּוֹלְדוֹתָיו וְגִלְגּוּלָיו;
3. לְהַתְאִים אֶת דֶּרֶכִּי הַתַּפְתָּחוֹתָהּ שֶׁל הַלְשׁוֹן הָעִבְרִית, לְפִי הַצָּרְכִּים, בְּאוֹצֵר הַמִּלִּים, בְּדִקְדוּק, בְּכֻתָּב,
בְּפִתִּיב וּבִתְעֵתִיק.

3. שְׂמוּאֵל יוֹסֵף עֶגְנוֹן

הַסּוֹפֵר שְׂמוּאֵל יוֹסֵף עֶגְנוֹן הִתְגוֹרֵר בְּשִׁכּוֹנַת תְּלִפְיוֹת בִּירוּשָׁלַיִם. בֵּיתוֹ מִשְׁמֵשׁ כִּיּוֹם כְּמוֹזָאוֹן.

שְׂמוּאֵל יוֹסֵף עֶגְנוֹן תרמ"ז-תש"ל (1887-1970), מְכַר גַּם בַּשֵּׁם הַמְּקַצֵּר
ש"י עֶגְנוֹן, מְגִדוּלֵי הַסּוֹפְרִים הָעִבְרִיִּים וְחָתָן פָּרֶס נוֹבֵל לְסִפְרוֹת לְשׁוֹנָת תִּשְׁכ"ו
(1966). עֶגְנוֹן נוֹלַד בְּגִלְצִיָּה הַמְּזֻרְחִית לְמִשְׁפַּחַת צ'צ'קֶס, וּבִשְׁנַת תרס"ח
(1908) עָלָה לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. עוֹד בְּאוֹתָהּ שָׁנָה פָּרַס אֶת סִפּוּרוֹ "עֶגְנוֹנוֹת"
שֶׁבְּעִקְבוֹתָיו שָׁנָה אֶת שְׁמוֹ לְ"עֶגְנוֹן". סִפְרָיו שֶׁל עֶגְנוֹן תִּרְגְּמוּ לְשָׁפוֹת רַבּוֹת
וְזָכוּ לְהַצְלָחָה וּלְהַעֲרָכָה בְּרַחֲבֵי הָעוֹלָם. בְּכַתִּיבָתוֹ עָסַק בְּשִׂאלוֹת הַקְּשׁוּרוֹת
לָעַם הַיְּהוּדִי, בְּפִסִּיכּוֹלוֹגְיָה וּבִנּוֹשָׁאִים רַבִּים נוֹסְפִים. בֵּין יִצִּירוֹתָיו הַבּוֹלְטוֹת:
הַרְוֹמָנִים "הַכִּנְסַת כָּלָה", "אוֹרֵחַ נְטָה לָלוֹן", "תַּמּוּל שְׁלֹשׁוֹם", הַרְוֹמָן הַקָּצֵר
"סִפּוּר פְּשׁוּיט" וְהַנּוֹבֵלוֹת "וְהִיָּה הָעֶקֶב לְמִישׁוֹר", "בְּלִבֵּב יָמִים" וְ"תִהְיֶה".

לְפָנֵיכֶם סִקְרִיהַ קֶצֶרָה שֶׁל כְּמָה מְסַפּוּרֵי עֶגְנוֹן:

עֶגְנוֹנוֹת: מְשַׁל עַל יַחְסֵי הַקֶּב"ה וְעַם-יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת.

הַכִּנְסַת כָּלָה: רוֹמָן, הַמִּתְרַחֵשׁ בִּשְׁנֵים 1820-1821 וּמִתְאַר אֶת מַסְעוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹדִיל חֲסִיד, שֶׁעָזַב אֶת בֵּיתוֹ
כְּדִי לְאֶסֶף כֶּסֶף וּלְמַצֵּא שְׂדוּךְ לְבָנוֹתָיו, וְהוּא נֶעַ וְנָד בֵּין עִירוֹת וּקְהִלוֹת יְהוּדִיּוֹת.

אוֹרֵחַ נְטָה לָלוֹן: סִפּוּר הַמִּתְרַחֵשׁ בַּעֲרִיָּה הַמְּסַמֵּלֶת אֶת בּוֹצ'אֵץ, עִירַת הַלְדָּתוֹ שֶׁל עֶגְנוֹן. הַגְּבוּר, הָאֶרֶח
שֶׁנְּטָה לָלוֹן, בָּא מֵאַרְץ-יִשְׂרָאֵל לְבַקּוֹר בַּעֲרִיָּה הַמִּתְפּוֹרֶרֶת שֶׁלְאַחַר מִלְחַמַת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה, וּבְסוּפּוֹ
שֶׁל הַסּפּוּר חוֹזֵר לִירוּשָׁלַיִם.

תַּמּוּל שְׁלֹשׁוֹם: רוֹמָן הַמְּגוֹלֵל אֶת סִפּוּר חַיָּיו שֶׁל גְּבוּר הַסִּפֵּר, יִצְחָק קוֹיֵמֶר, מַעֲלִיתוֹ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל וְעַד
לְמוֹתוֹ בָּהּ, בְּתַקּוּפַת הָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה.

בְּלִבֵּב יָמִים: הַסּפּוּר הַחוֹתֵם אֶת הַפָּרָק "אֵלּוּ וְאֵלּוּ" מֵאֵת עֶגְנוֹן. שְׁלִיבוֹת בּוֹ הִיסְטוֹרְיָה וְתִרְבוּת וְהוּא
מִתְאַר אֶת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל מַעִיר הַלְדָּתוֹ שֶׁל עֶגְנוֹן, בּוֹצ'אֵץ.

וְהִיָּה הָעֶקֶב לְמִישׁוֹר: סִפּוּר הַמְּגוֹלֵל אֶת קוֹרוֹתָיו שֶׁל זוּג נְשׁוּי לָלָדִים. זוֹהִי טְרַגֵּדְיָה יְהוּדִית, שֶׁבָּהּ
אֲשֶׁרָה שֶׁל הָאִשָּׁה תְּלוּי בְּמוֹת בַּעֲלָהּ.

תִּהְיֶה: גְּבוּרַת הַסִּפֵּר, תִּהְיֶה, נְמִשְׁלֶת לַעִיר יְרוּשָׁלַיִם. לְדַגְמָה: תִּהְיֶה הִיא אִשָּׁה מְבַגֶּרֶת אֲךָ מִתְאַרֶת

כנראה מאד, פרט לבגדיה, כמאירת פנים לכל אדם וכ"מלאך אלקים". כך גם מתארת ירושלים כעיר עתיקה המתחדשת בכל עת ("לבוש" עתיק לעמת "נפש" צעירה). תהלה שכלה את שני בניה, כפי שבירושלים חרבו שני בתי-מקדש.

בית עגנון

בית עגנון הוא הבית שבו התגורר הסופר ש"י עגנון, ברחוב קלוזנר 16, בשכונת תלפיות בירושלים. בקומה השנייה של הבית שכן חדר העבודה של עגנון, שהכיל ספריה ענקית ובה אלפי ספרים במגוון תחומים, כולל ספרים עתיקים ונדירים. בתקופה שבה חי עגנון בבית וכתב בו, התלונן כי רעש המכוניות מפריע לו להתרכז בכתיבה. בתגובה הפכה עיריית ירושלים את הרחוב לחד-סטרי, ותלתה שלט שבו נכתב: "נא לשמור על השקט, סופר במלאכתו!" כיום הבית משמש כמוזאון, ונערכים בו סיורים מדרכים בעברית ובאנגלית, ימי עיון וערבי ספרות ותרבות העוסקים בספרות עגנון ובנושאים משיקים.

4. הרב אריה לוי

הרב אריה לוי התגורר בבית צנוע בשכונת משכנות ישראל בירושלים. הרב אריה לוי תרמ"ה-תשכ"ט (1885-1969) נולד בפולין, למד בישיבת וולוז'ין, ונחשב לעלוי. הוא עלה לארץ בשנת תרס"ה (1905), למד בישיבת "תורת חיים" והסמך לרבנות. הוא כהן כמשגיח בישיבת "עץ חיים" בירושלים במשך עשרות שנים, ושמם כאב רחום לאלפי תלמידים. הוא נודע במעשי חסד מפלאים ובצניעות, וכנה "אבי האסירים" על שום מנהגו רב השנים לבקר את אסירי המחתרות בבתי הכלא, בעקר בתקופת המנדט הבריטי, כדי לעודד את רוחם ולהעביר אליהם מכתבים. הוא בקר בקביעות גם בבית החולים למצורעים. עם קום המדינה יסד את ישיבת "בית אריה" המונה כיום כמה עשרות תלמידים ובהם רבנים ומורים מפרסמים. הרב לוי התגורר במשך שנים רבות ברחוב הר גרזים שבשכונת משכנות בירושלים. לאחר מותו נקרא הרחוב על שמו, ובחצר ביתו שוכנת עד היום ישיבתו - ישיבת "בית אריה".

ביתו של רבי אריה לוי

דירתו של רבי אריה בשכונת "משכנות", שכונה ירושלמית טפוסית שדלות וטהר שלובים בה, הייתה מעין קיטון-קמרון צר וארוך. בדירה היה חדר אכל צנוע, מחצה שהפרידה בין שולחנו ומטתו לבין המטבח הקטן והפשוט, ובסמוך כיור ומקלחת. רבי אריה העדיף לחיות חיי צניעות, וסרב אפלו להתקין סבונה במקלחת שכן ראה בכך מותרות. הוא אמר: "לא בניתי לי בית ולא נטעתי כרם. די לי בזיוה ובהדרה של ירושלים."

5. המשוררת זלדה

המשוררת זלדה התגוררה בשכונת פָּרָם אברהם בירושלים. זלדה שניאורסון-מישקובסקי תרע"ד-תשמ"ד (1914-1984) נולדה באוקראינה למשפחת רבנים, מהחשובים ברבני חב"ד, וגדלה בחצר חב"דית. ב-תרפ"ו (1926) עלתה המשפחה לירושלים, שם למדה זלדה בבית-הספר לבנות "שפיצר" ובהמשך ב"סמינר למורות המזרחי". אחר-כך התפרנסה מהוראה ונשאה לחיים אריה מישקובסקי. הזוג התגורר בדירה צנועה בשכונת פָּרָם אברהם שבמרכז ירושלים. שיריה של זלדה התפרסמו במדורי ספרות בעתונים. רק כשהיתה בת 53, לאחר 35 שנות יצירה, יצא לאור קבץ שיריה הראשון, "פנאי". אחדים משיריה הלחנו והושרו בפי זמרות מפרסמות כחנה אלברשטיין, בהם "לכל איש יש שם", "שושנה שחורה" ו"אל תשליכני מלפניך". זלדה שלחה ידה גם בציור והרבטה לציר דיוקנאות. לאחר מותה הנציחה עיריית ירושלים את זכרה וקראה רחוב על שמיה בשכונת רמות שבעיר. כל שיריה קבצו לכרך אחד - "שירי זלדה".

מקום של אש / זלדה

אִוִּיר הָרִים אִוִּיר חִי

אהוב נושב

בקש למעננו רחמים

מן העליון על כל.

מקום של אש,

מקום של בכי,

מקום של טרוף -

גם חתן וכלה

רחמי שמים מבקשים

שלא יתפורר האפק...

השיר "מקום של אש" מתאר את ירושלים כתרכבת של קדש וחל, כעיר הזקוקה לרחמים רבים, בשל התנפלויות מצד אמות העולם. הקשר בין העם לעיר מתאר בו פקשור של דם. השיר נכתב אחרי מלחמת ששת הימים והוא יוצא דופן בנוף התרבותי של התקופה; הנצחון שהביא עמו את אחוד ירושלים השליט בארץ אוירה של התרוממות רוח שהתבטאה בשירי נצחון, התפעמות ושמחה רבים. "מקום של אש" חורג מן האוירה הפללית הזו כי הוא עוסק במחיר המלחמות ומביע חרדה לגורל העיר.

6. יהודה עמיחי

יהודה עמיחי תרפ"ה-תש"ס (1924-2000), משורר ישראלי וזוכה פרס ישראל לשירה, נחשב לפורץ דרך ולמחולל מהפכה בשירה העברית החדשה. עמיחי נולד למשפחה אורתודוקסית בגרמניה, תחת השם לודוויג פפויפר. המשפחה עלתה לארץ-ישראל בתרצ"ו (1936), תחלה לפתח-תקוה, ואחר-

אתר שְׁכונָה בְּכִנֶּה עַל-שֵׁם
יְהוּדָה עַמִּיחִי סְמוּךְ לְמוֹשָׁבָה
הַגֶּרְמָנִית בִּירוּשָׁלַיִם

כֶּן לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁם לָמַד עַמִּיחִי בְּבֵית-הַסֵּפֶר הַתִּיכוֹן "מַעֲלָה". לְאַחַר שְׁחֻרוֹ מֵהַצָּבָא לָמַד הוֹרָאָה בְּסַמִּינָר בֵּית הַכֶּכֶם בִּירוּשָׁלַיִם. בְּמַלְחֶמֶת הָעֶצְמָאוֹת, בְּתַש"ח (1948), שָׁרַת כְּלוּחֶם קָרְבִי בִּ"חֲטִיבַת הַנֶּגֶב" שֶׁל הַפְּלֶמ"ח. אַחֲרֵי שְׁחֻרוֹ לָמַד סִפְרוֹת וּמִקְרָא בְּאוּנִיבֶרְסִיטֶה הָעֵבְרִית בִּירוּשָׁלַיִם, וְלָמַד בְּאוּנִיבֶרְסִיטָאוֹת בְּאֶרֶץ וּבְעוֹלָם. הוּא זָכָה בְּפָרֶס שְׁלוֹנֶסְקִי בַּשָּׁנָה תשי"ז (1957). עַמִּיחִי הָיָה הָרִאשׁוֹן מִבֵּין מְשׁוֹרְרֵי דוֹר הַמְּדִינָה שֶׁזָּכָה בְּפָרֶס יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֶעֱנִק לוֹ בְּתַש"ב (1982).

יְהוּדָה עַמִּיחִי נָפֶטַר בַּשָּׁנָה תש"ס (2000) וְהוּבָא לְמִנוּחוֹת בְּהַלְוִיָּה מִמְּלַכְתִּית בִּירוּשָׁלַיִם. בְּמִלֵּאת שָׁנָה לְמוֹתוֹ, הִנָּפִיק דָּאָר יִשְׂרָאֵל בּוֹל לְזָכְרוֹ. פָּרֶס לְשִׁירָה עַל שֵׁמוֹ שֶׁל יְהוּדָה עַמִּיחִי מַעֲנִק מְדִי שָׁנָה מְטַעַם מְשָׁרְד הַחֲנוּךְ וְעִירִית יְרוּשָׁלַיִם.

עַמִּיחִי הִרְבֵּה לַעֲסֹק בְּשִׂאֵלוֹת הַנוֹגְעוֹת לְעִיר הַשְּׂסוּעָה וְהַמְּחַלְקָת, וְלִיַּחְסִים בֵּין הָעַמִּים בַּשָּׁנִי חֻלְקֵי הָעִיר. בְּשִׁירוֹ "לִמָּה יְרוּשָׁלַיִם תִּמְדִּד שְׁתִּים" הוּא מְבַטֵּא כְּמִיָּה לְפִתְרוֹן הַקְּשָׁיִים הַטְּמוּנִים בַּחַיִּים הַמְּשֻׁתָּפִים שֶׁל שְׁנֵי הָעַמִּים בְּעִיר.

לָמָּה יְרוּשָׁלַיִם תִּמְדִּד שְׁתִּים, שֶׁל מַעֲלָה וְשֶׁל מָטָה
וְאַנִּי רוֹצֶה לַחְיוֹת בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל אֶמְצָע
בְּלִי לַחְבוּט אֶת רֹאשִׁי לְמַעֲלָה
וּבְלִי לַפְּצוּעַ אֶת רִגְלִי לְמָטָה...
(יְהוּדָה עַמִּיחִי, מִתּוֹךְ "פְּתוּחַ סָגוֹר פְּתוּחַ")

7. סֶמֶל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם

בְּסֶמֶל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם שְׁלֹשָׁה מְרָכִיבִים:

- **עֲלִי זֵית** - מְסַמְּלִים שְׁלוֹם.
- **חֻמוֹת יְרוּשָׁלַיִם** - אֲבֵנֵי הַחוֹמָה בְּסֶמֶל מֵיִצְגוֹת אֶת חֻמוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְגַם אֶת הַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי, שֶׁכֵּן מִבְּנֵה הַחוֹמָה שֶׁבְּסֶמֶל - אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת לְמָטָה וְאַבְנִים קְטַנוֹת יוֹתֵר לְמַעֲלָה - מֵאֲפִין אֶת מִבְּנֵה הַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי.
- **אַרְיֵה** - מֵצָג בְּתַנ"ךְ כְּסִמְלוֹ שֶׁל שִׁבְט יְהוּדָה, וְלְאַחַר מִכֵּן שֶׁל מַמְלַכַת יְהוּדָה, שִׁירוּשָׁלַיִם הִיְתָה בִּירְתָם מֵאֶז יְמֵי דָוִד הַמֶּלֶךְ.

סֶמֶלָה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם נִבְחַר בְּאֶמְצָעוֹת מִכְרֵז שֶׁפָּרֶסְמָה "וְעֵדֶת הַסֶּמֶל" שֶׁל עִירִית יְרוּשָׁלַיִם, בְּתַש"ט (1949). הוֹעֲדָה עֹרְכָה תַּחֲרוֹת בֵּין מַעֲצָבִים, לְפִי כָּלָלִים שֶׁקִּבְּעָה מִרָאשִׁי. הַפָּרֶס לְזוֹכָה בַּתַּחֲרוֹת נִקְבַּע עַל 25 לִירוֹת. הַמַּעֲצָבִים קִבְּלוּ הַנְּחִיּוֹת כָּלָלִיּוֹת - לְשַׁקֵּף אֶת הָרַעֲיוֹנוֹת "יְרוּשָׁלַיִם כְּעִיר הַשְּׁלוֹם" או "אִם אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם", או אֶת שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד. נִקְבַּע כִּי הָעֲצוּבִים יִגְשׁוּ כְּשִׁרְטוּטִים בְּשָׁחַר-לֶבֶן, וְכִי לֹא יִכְלְלוּ בָּהֶם מִבְּנִים עֲתִיקִים וּפְסוּקִים. לְוַעֲדָה הִגְשׁוּ הַצָּעוֹת רַבּוֹת, וְהַדִּיוּנִים בָּהֶן נִמְשְׁכוּ כִּמְהָ חֲדָשִׁים. בְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר נִבְחַרָה הַצָּעֵתָה שֶׁל "אֶגְדַּת הַצִּיָּרִים הַירוּשָׁלַיִמִּים לְגִרְפִּיקָה שְׁמוּשִׁית".

חידון הילדים ירושלים שלי

לתלמידי כיתות ה' במערכת החינוך

מפגש עם העיר ירושלים לדורותיה, הלשון העברית, אישים, מבנים וערכים

המקראה בהפקת תנועת "מבראשית"

עורכים: יקי מנדלסון, צבי נאמן **כתיבה:** ד"ר אייל דוידסון **השלמות וליווי מקצועי:** ד"ר יוסי שפניר **בקרת תוכן:** ד"ר מיכאל גרינצוויג **צוות היגוי ותוכן:** ועדת חידון הילדים הארצי- משרד החינוך, מנהל חברה ונוער, המנהל הפדגוגי והאגף לחינוך יסודי, מנח"י- פסיפס ירושלמי, תנועת מבראשית.

מרכז חידון ירושלים שלי במנהל חברה ונוער **כתובת:** משרד החינוך דבורה הנביאה 2 ירושלים. **טלפון:** 02-5603391 **פקס:** 02-5603886
כתובת דוא"ל: shlomove@education.gov.il **אתר האינטרנט:** www.edu.gov.il/jeh